

within the emotive-evaluative discourse, communicants use evaluative communicative tactics: initiative – used by the speaker and reactive – used by the addressee. The identified corpus of evaluative communicative tactics used by each of the communicants within concrete dialogical discourses shows a considerable predominance of tactics to express and to react to indirect evaluation, both positive and negative, with the latter prevailing. In general, nine initiative communicative tactics used by the speaker to express indirect positive evaluation correspond to eight reactive communicative tactics used by the addressee to react to such evaluation, and ten initiative communicative tactics used by the speaker to express indirect negative evaluation correspond to the same quantity of reactive communicative tactics used by the addressee to react to such evaluation.

Key words: *communication, emotive-evaluative discourse, evaluative communicative tactics, initiative communicative tactics of the speaker, reactive communicative tactics of the addressee, direct and indirect evaluation.*

УДК 811.111:81'42

В. О. Велівченко

КОМУНІКАТИВНЕ ВИЯВЛЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ТА ЕКСПРЕСИВА В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена аналізу комунікативної реалізації експресивності та експресива в сучасній англійській мові. Пояснена різниця між прагмалінгвістичним явищем експресива та лінгвістичним явищем експресивності. Експресив – це втілений у висловлюванні мовленнєвий акт, комунікативною метою якого є вираження емоції та здійснення емоційного комунікативного впливу на адресата. Основними властивостями експресива, як і будь-якого іншого типу мовленнєвого акту, є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенціональність, що фокусує на людському факторі – мовці, який усвідомлено використовує експресив для реалізації своєї комунікативної інтенції. Експресивність – це одна із властивостей мовної одиниці, завдяки якій вона здатна вирізнятися на тлі інших, нейтральних одиниць. Така властивість може бути як інгерентною, так й адгерентною. У першому випадку експресивність константно закріплена в конотативному компоненті мовної одиниці. У другому випадку мовна одиниця набуває експресивності за конкретних комунікативно-ситуативних умов, які активують її експресивний потенціал. У комунікативному процесі практично будь-яке висловлювання мовця здатне набувати адгерентної експресивності, що текстово маркується описовою номінацією вираженої емоції та / або вербальним чи графічним позначенням паравербальних і невербальних способів її вираження.

Ключові слова: *експресив, мовленнєвий акт, висловлювання мовця, експресивність, інгерентна експресивність, адгерентна експресивність, комунікативно-ситуативний контекст.*

Постановка проблеми. Аналіз мови як складної динамічної системи, яка отримує свою актуалізацію в комунікативному процесі, уможливорює вивчати й досліджувати взаємопоеднаність мовних і позамовних чинників та фокусуватися на питаннях, пов'язаних не лише з комунікативним функціонуванням мови як системи знаків, а на визначальній ролі суб'єктів мови (співрозмовників) у комунікативному процесі. Такий підхід до об'єктів мовознавчого аналізу ґрунтується на антропоцентризмі – засадничому загальнонауковому принципі, який плідно застосовують у сучасній лінгвістиці, надаючи наукову перспективу прагмалінгвістичним дослідженням, спрямованим на аналіз комунікації не стільки як процесу обміну інформацією, скільки як процесу спеціально організованого впливу мовця на адресата. Значну роль у цьому впливові відіграють емоції, які зазвичай супроводжують мовленнєве спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль і значущість емоцій у когнітивно-пізнавально-оцінному процесі вже давно стали об'єктом наукового аналізу, повернувши увагу різних галузей антропоцентрично спрямованих наукових досліджень. Супроводжуючи людину впродовж усього її життя, емоції мають для неї універсальну значущість, що виявляється, зокрема, у комунікативному процесі – як супровід трансляції раціональної інформації інформацією емоційною. Тому мовне вираження емоцій не перестає привертати

увагу лінгвістів (О. М. Вольф, М. В. Гамзюк, С. В. Гладько, І. М. Літвінчук, В. І. Шаховський та ін.). Значна кількість робіт присвячена мовленнєвим актам з іллокутивною силою експресива (М. Бамберг, Л. Р. Безугла, Т. А. Биценко, В. А. Чабаненко та ін.), а також особливостям невербальної емоційної поведінки комунікантів (Т. О. Анохіна, В. В. Богданов, В. В. Дементьев, О. Г. Лукіна та ін.). Проте феномен комунікативного вираження емоцій потребує подальших комплексних досліджень.

Метою статті є аналіз комунікативної реалізації експресивності та експресива в сучасній англійській мові. Тож об'єктами дослідження є експресивність та експресив, а предмет дослідження становить їхнє комунікативне виявлення. Пропонований аналіз відповідає новітній когнітивно-дискурсивній парадигмі сучасної лінгвістики, що акцентує ментальні параметри комунікації та висвітлює питання комунікативного застосування різних мовних і мовленнєвих засобів. Наведені у статті висловлювання є фрагментами англомовних дискурсів, які відображають реальне спілкування мовця з адресатом, слугуючи аналогами їхньої живої комунікації.

Виклад основного матеріалу. В усній комунікації співрозмовники обмінюються висловлюваннями – мовленнєвими репрезентантами речення. Вимовляння будь-якого висловлювання є комплексним процесом, три обов'язкові складники якого здійснюються одночасно:

1) мовець продукує граматично коректне речення, «вкладаючи» в нього змістову інформацію, співвіднесену з реальною дійсністю – це акти предикації та референції, які завжди опосередковані мовними знаками, тому й отримали назву «локуція» (англ. *locution* – мовний зворот);

2) мовець надає висловлюванню конкретної комунікативної спрямованості, що зазвичай не опосередкована мовними знаками, тому й називається «іллокуція» (англ. *il* – заперечний префікс, *locution* – мовний зворот);

3) будучи вимовленим, висловлювання мовця здійснює вплив на свідомість або поведінку адресата, що отримало назву «перлокуція» (англ. *per* – префікс зі значенням «за допомогою», *locution* – мовний зворот).

Тож кожне висловлювання мовця має свою семантику (локуцію) і свою прагматику (іллокуцію і перлокуцію), які не завжди і не обов'язково збігаються. [2, с. 64]. Потужним смисло-розрізнявальним чинником слугують саме прагматичні компоненти висловлювання мовця, першочергово іллокуція, адже в багатьох випадках дійсний смисл трансльованої мовцем інформації залежить не стільки від буквального значення вжитих ним слів, скільки від реалізованого комунікативного наміру, тобто від того, що мовець хоче сказати, вживаючи ті чи інші слова. Тому висловлювання мовця як його мовленнєва дія не може ототожнюватися із власне текстом цього висловлювання (лінійною послідовністю слів): текст є лише мовною оболонкою цього висловлювання у конкретній комунікативній ситуації. Це означає, що в комунікативному процесі мовний складник не вичерпує змісту висловлювання мовця, адже воно, будучи, фактично, його конкретною мовленнєвою дією, включає й інші – комунікативно-прагматичні компоненти, які й виформовують дійсний зміст цього висловлювання. Тому висловлювання як сукупність слів не може слугувати елементарною одиницею мовленнєвої комунікації. Нею здатне бути «здійснення певного виду актів, таких як констатація, питання, наказ, опис, пояснення, вибачення, подяка, привітання тощо» [1, с. 67]. Тобто, елементарною одиницею мовленнєвої комунікації має бути найпростіший мовленнєвий крок мовця, що відображає рух його комунікативних намірів. Такою одиницею визнаний мовленнєвий акт (далі – МА), поняття якого є одним із найбільш плідних у сучасній когнітивно і комунікативно зорієнтованій лінгвістиці. Головними рисами МА є інтенціональність (умисність), цілеспрямованість (реалізація конкретного комунікативного наміру мовця) і конвенціональність (підпорядкованість соціомовленнєвим нормам поведінки). Саме МА перетворює суто мовне висловлювання мовця в носія певного комунікативного смислу. З огляду на те, що МА завжди реалізує конкретну комунікативну мету мовця, він слугує матеріальним носієм відповідної

іллокутивної сили (*illocutionary force*). Наявна у висловлюванні, ця сила й ідентифікує МА як віднесений до того чи іншого типу.

Реальна комунікація не є простим обміном МА. Це значно складніший процес, у межах якого окремі МА не просто пов'язані між собою, а «перетікають» один в одний та комбінуються, адже, організовуючи свою інтерактивну мовленнєву діяльність, співрозмовники опираються не лише на конкретну комунікативну ситуацію, але й на спільні позамовні (фонові) знання, а також на знання нормативних принципів спілкування, відомих як максими Грайса, максими ввічливості Ліча тощо. Саме на тлі таких знань і здійснюється вибір мовцем способу представлення трансльованої інформації – прямий (експліцитний), опосередкований (імпліцитний) чи змішаний.

З огляду на те, що реальний комунікативний процес завжди насичений емоціями, МА-експресив, що втілює різні емоційні вияви мовця, виокремлюють у більшості класифікацій МА. Зазвичай МА-експресив функціонує в супроводі інших МА, які уточнюють, пояснюють, поглиблюють або ускладнюють його. Тому МА-експресив визнаний нами центральною, ідентифікаційною частиною висловлювання-експресива мовця. У комунікативному процесі таке висловлювання здатне виражати як позитивні, так і негативні емоції мовця, незважаючи на те, що в його складі може не бути жодної емотивної або експресивної мовної одиниці.

Зазначимо, що спільнокореневість термінів «експресив» і «експресивність» іноді сприймається як ознака їхньої синонімічності, що призводить до термінологічної плутанини. Насправді ці терміни не є ні тотожними, ні синонімічними. Задля їхнього чіткого розмежування, коротко розглянемо відповідні цим термінам поняття.

Сприймаючи позамовний світ, мовець моделює як власну мовленнєву картину світу, так і власний мовленнєвий стиль, що виявляється в дібраних ним мовних одиницях на позначення сприйнятих об'єктів світу. Дібрані мовцем мовні одиниці оформлюються ним у висловлювання (актуалізоване речення), яке має певний зміст і реалізує конкретний комунікативний намір. Як уже зазначалося вище, дійсний смисл висловлювання мовця не завжди й не обов'язково збігається з буквальним значенням ужитих у ньому слів, тому що домінантними стають комунікативно-прагматичні чинники, зокрема іллокутивна сила висловлювання, яка відповідає комунікативному наміру мовця. Мовленнєва реалізація окремого комунікативного наміру мовця здійснюється МА, яке є, фактично, «реченням у дії, реченням в його цілеспрямованому використанні суб'єктом <...> мовленнєво-розумової діяльності» [4, с. 39]. Якщо комунікативним наміром мовця є вираження власних емоцій та здійснення емоційного комунікативного впливу на адресата, то такий МА є експресивом (від лат. *expressio* – вираження). Отже, **експресивом** є актуалізована сукупність мовних одиниць (висловлювання), дібраних і вжитих мовцем у конкретній комунікативній ситуації для вираження власних емоцій та для здійснення емоційного комунікативного впливу на адресата. Тож експресив є прагмалінгвістичним поняттям і терміном, який позначає окремий тип МА, втілюваний висловлюванням мовця.

Висловлювання-експресиви мають свої класифікації, найзагальніша з яких розподіляє їх на позитивні та негативні відповідно до тих емоцій, які вони виражають: позитивними емоціями є радість, задоволення, зацікавленість тощо, а негативними емоціями, які є кількісно преобладаючими, є сум, незадоволення, огида, зневага, страх тощо.

Як приклад наводимо висловлювання мовця, за допомогою якого він виражає власні позитивні емоції, зокрема радість і задоволення:

“Some things in life are worth waiting for and I am very happy” (3, p. 23).

Нижче наведені ілюстративні приклади висловлювань, за допомогою яких мовець виражає власні негативні емоції.

“Oh, he is such a dirty man! I don't want to speak to him” (3, p. 65) – вираження негативної емоції відрази.

“You're very lazy and stubborn; no one will ever have a deal with you” (3, p. 71) – вираження негативної емоції зневаги.

"I'm very scared, I don't even know him. What will be next?" (3, p. 84) – вираження негативної емоції страху.

How dare you to speak to me in such a manner?! I'm not your dog that can bring this or that" (3, p. 59) – вираження негативної емоції гніву.

Хоча природа позитивних і негативних емоцій різна, різкого поділу між ними немає, адже вони можуть плавно «перетікати» одна в одну (наприклад, *любов – ненависть* або *ненависть – любов*). Крім того, емоції завжди суб'єктивні. Суб'єктивність емоцій виражається в тому, що одна й та сама подія може викликати в різних мовців дуже різні, навіть протилежні емоції. І навпаки, дуже схожі переживання в різних мовців майже завжди різняться. Наприклад:

"He is so unbelievably lazy?! And he can live with it?"

"Yes, he is lazy boy. He knows it, and he gets used to it" (3, p. 34).

Наведений уривок дискурсу ілюструє комунікативну ситуацію, в якій і мовець, і адресат говорять про третю особу, виражаючи одну й ту саму негативну емоцію – зневагу. Проте мовець (перша репліка в прикладі) виражає цю емоцію як неприємне здивування, а адресат (друга репліка в прикладі) – як незацікавленість, індиферентність.

На відміну від поняття і терміна «експресив», поняття і термін «**експресивність**» є не прагмалінгвістичними, а суто лінгвістичними. Експресивність як явище пов'язана і зі сферою емоційно-психічної діяльності людини, і з властивістю самої мови або окремих її одиниць, здатних впливати на адресата, активізуючи його мислення і викликаючи його «почуттєву напругу» [6, с. 7]. Це, фактично, сукупний продукт, який виникає зі суб'єктивно орієнтованого й емоційно забарвленого ставлення мовця до позначеного. Як лінгвістичне явище, експресивність має статус лінгвістичної категорії, яку вважають або суто семантичною (феноменом мови), або функціонально-семантичною (феноменом мовлення, що передбачає обов'язкове врахування комунікативно-прагматичних чинників). Тож як лінгвістичне явище, експресивність є дихотомічною – як явище мовне, вона пов'язана з константно закріпленою за мовною одиницею конотативною ознакою, а як явище мовленнєве, вона пов'язана з актуалізацією та постійним функціональним оновленням значення мовної одиниці. У першому випадку експресивність – інгерентна (контекстуально незалежна), а в другому випадку – адгерентна (контекстуально залежна).

Експресивність як суто мовна, **семантична категорія** є «сукупністю семантико-стилістичних ознак», які, будучи властивими одиницям усіх мовних рівнів [3, с. 591], реалізуються завдяки експресивній функції мови, яка полягає в здатності виражати різноманітні відношення між позначеним і його емоційним сприйняттям, а також викликати емоційну реакцію в адресата. Найвиразнішими реалізаторами експресивної функції мови є лексичні одиниці, які поєднують номінативність та експресивність у різних комбінаціях: у таких словах номінативність або відходить на другий план (наприклад, *terrific, frog-eater*), або повністю нейтралізується (наприклад, *damn* та ін. лайливі слова).

Традиційно експресивність слова визначають за допомогою бінарної опозиції «нейтральне – експресивне», тобто виявляють при виокремленні домінанти та експресивних компонентів, характерних для конкретного синонімічного ланцюжка одиниць. Семантика експресивного слова завжди має подвійний зв'язок – як із позначеним об'єктом, так і з мовцем, зокрема, з його емоційно-оцінним сприйняттям об'єкта. Тож семантика такого слова має два компоненти: денотативний і конотативний.

У випадках, коли експресивність слова зумовлена типом денотата, вона або входить до денотативної частини його семантики – як окрема сема (наприклад, *buzzes* – плітки), або йде винятково від мовця, передаючи його емоції, почуття та інші характеристики, приписувані ним позначуваному об'єкту спонтанно, адже ці характеристики призначені не конкретному, а будь-якому референту, незважаючи на те, що в реальній дійсності їх може взагалі не існувати (наприклад, *blue-blood* – аристократ). Тож інгерентна експресивність, яка зумовлена типом денотата, має два різновиди: [5, с. 87]:

1) власне денотативна експресивність, стимульована незвичністю самого денотата, який одержує відповідну експресивну назву;

2) суб'єктивна експресивність, зумовлена інтенцією мовця, який може використовувати одне й те саме експресивне слово для номінації різних денотатів.

Проте в більшості випадків експресивність пов'язують з конотативним компонентом слова. Саме цей компонент, представлений набором мікрокомпонентів, вважається як основою існування, так і засадничим критерієм вирішення експресивного слова як такого на тлі інших, нейтральних слів.

Конотативними мікрокомпонентами експресивного слова є емотивний, оцінний, інтенсивний, образний і стилістичний. Емотивний мікрокомпонент відображає емоційну реакцію мовця на сприйнятий позамовний об'єкт. Нерозривно пов'язаний з емотивним оцінний мікрокомпонент виражає певну (схвальну або несхвальну) оцінку сприйнятого об'єкта з боку мовця. Інтенсивний мікрокомпонент віддзеркалює ступінь виявлення емоційно-оцінного ставлення мовця до сприйнятого об'єкта. Образний мікрокомпонент є узагальненим почуттєво-наочним образом сприйнятого мовцем об'єкта. А стилістичний мікрокомпонент «прив'язує» мовний знак до конкретної сфери спілкування [7, с. 24–25].

Емотивний мікрокомпонент конотації експресивного слова представлений своїм меліоративним (наприклад, *approval, satisfaction, delight* тощо) і пейоративним різновидом (наприклад, *disapproval, dissatisfaction, mockery, contempt* тощо). Цей мікрокомпонент здатний ставати домінантним у семантичній структурі слова, що спричиняє нейтралізацію основної денотативної семи цього слова (наприклад, якщо слово *goat* вживається на позначення чоловіка, то денотативна сема «козел» переміщується на периферію, а емотивний мікрокомпонент отримує домінантність, реалізуючись через такі семи, як «презирство», «зневага», «відраза» тощо).

Оцінний мікрокомпонент експресивного слова здатний репрезентувати два типи оцінки: раціональну (реалізовану в семантиці таких слів, як *smart, loyal, comfortable* тощо) та емотивну (реалізовану в семантиці таких слів, як *chatter-box, lazy bones, egg-headed* тощо). Частка раціонального й емотивного в семантиці лексичних одиниць чітко простежується на фоні їхнього зіставлення. Так у таких парах, як *a traitor – Judas, an untidy person – a swine, an infantile person – a sissy*, прослідковується перехід від логічно-раціонального висновку (нейтрального ставлення мовця) до емоційно-оцінної реакції мовця, яка віддзеркалює його почуття і не індиферентне ставлення до сприйнятого й позначеного об'єкта.

Образний мікрокомпонент конотації експресивного слова є соціокультурно зумовленим, що яскраво виявлено в метафоричних висловленнях (наприклад, «їжа–людина»: *honey, sweety*; «рослина–людина»: *flower, blossom*; «тварина/птаха–людина»: *swine, fox, goat, dove (fat) cat, (big) bug, (small) fry*).

Отже, експресивність лексичних одиниць є і продуктом, і результатом експресивної функції мови, яка реалізується як відображення емотивних, оцінних та образних інтенцій мовця, виявляючись у таких бінарних опозиціях, як «номінативність – оцінність», «нейтральність – емотивність», «понятійність – образність», «нормативність – інтенсивність».

Експресивність як **функціонально-семантична категорія** – явище мовленнєво-комунікативне. Це означає визнання прямої залежності між експресивним забарвленням мовної одиниці та мовцем, який цю одиницю вживає, адже саме емоції мовця є тим мотиваційним чинником, який надає неекспресивним словам непередбачуваних контекстуально зумовлених значень, зокрема адгерентної експресивності. Тож, окрім експресивних слів, існує практично необмежена кількість слів, здатних набувати адгерентної (контекстуально залежної) експресивності в межах конкретної комунікативної ситуації. І якщо експресивне слово є завжди маркованим, що може виявлятися в «екзотичності» його зовнішньої форми та звукового оформлення (наприклад, *hockey-dockey, riff-raff*) або в наявності демінутивного чи аугментативного експресивного форманта, (наприклад, *kitchenette, frog-eater*), то адгерентна експресивність породжується винятково контекстом і виявляється лише в його межах. Яскравими прикладами слів з адгерентною експресивністю є

такі емотивно-оцінні лексико-семантичні варіанти нейтральних слів, як *a rose* – *молода красива дівчина*; *a frog* – *некмітлива людина*; *sour* – *похмурий, сумний*; *to crow* – *говорити про щось неприємне, погане*.

З огляду на те, що адгерентна експресивність пов'язана з образно-фігуральним уживанням слова, будь-яке повнозначне нейтральне слово здатне набувати експресивності в певному контексті. Так, нейтральне слово *kid* – *маленька дитина* набуває адгерентної експресивності в такому висловлюванні мовця:

"I feel like a kid on her first day of school" (3, p. 64).

Отже, явище адгерентної (контекстуальної) експресивності є фактично всеохопним і безмежним.

Індикатором адгерентної експресивності слова може бути його новизна, часто в поєднанні з чужомовним фонетичним оформленням (наприклад, *the Maidan, Bolsheviks*), незрозумілість значення слова для окремих носіїв мови (наприклад, уживання в українській мові таких слів, як *консалтинг, маклер, істеблішмент* тощо), а також актуалізація семи «застаріле» при введенні архаїзмів та історизмів до іншого хронологічного періоду – у цьому випадку адгерентна експресивність виникає в результаті використання застарілого слова на позначення сучасних денотатів (наприклад, *endeavour* замість *attempt*; *demeanor* замість *behavior* тощо). Однак «реабілітовані» застарілі слова (наприклад, *lyceum* – *лицей, gymnasia* – *гімназія* тощо) експресивності не мають.

Контекстуальне виникнення адгерентної експресивності в неекспресивних мовних одиницях засвідчує активацію їхнього експресивного потенціалу, який використовується мовцем лише за певних комунікативно-ситуативних умов, які й наділяють ці одиниці експресивною функцією, посилюючи їхню виразність. Наприклад:

He pulled the two pieces together, and then made a second stitch, and held the two pieces up to show.

"It works!" Ayla said, with a big smile of victory (1, p. 378).

Окличне речення, вимовлене мовцем, є висловлюванням-експресивом лише в наведеному комунікативно-ситуативному контексті, в якому воно виражає інтенсивно-сильну емоцію радості мовця, а також його схвалення дій адресата.

Хоча мовець зазвичай усвідомлено добирає мовні одиниці для вираження власних емоцій і власного ставлення до позначеного, зміст таких одиниць, зокрема їхня експресивність, варіюється залежно від конкретних комунікативних умов уживання. Тому для визначення наявності у висловлюванні мовця адгерентної експресивності слід використовувати діагностувальні маркери. Такі маркери функціонують як текстові індикатори адгерентної експресивності. До них зараховуємо описові номінації вираженої мовцем емоції та вербально або графічно позначені паравербальні й невербальні способи вираження емоцій.

Описові номінації вираженої мовцем емоції слугують текстовими індикаторами адгерентної експресивності висловлювання мовця тому, що вони безпосередньо називають позитивну або негативну емоцію, яку переживає або виражає мовець, надаючи експресивності його висловлюванню, навіть у випадку, коли в складі такого висловлювання немає жодного експресивного слова. Наприклад:

'Do you realize how old I am, you young fool?' she asked joyfully. 'I'm TEN years older than you. I'm practically old enough to be your mother' (4, p. 328).

Мовець-жінка приємно здивована тим, що їй освідчується чоловік, який молодший за неї на десять років. Пряма номінація позитивної емоції радості, здійснювана прислівником *joyfully*, текстово вказує на присутність у висловлюванні мовця адгерентної експресивності на тлі позитивної емотивності, завдяки якій семантика вокатива *you young fool*, ужитого мовцем у фінальній позиції загального запитання втрачає своє негативне значення і набуває жартівливо-іронічного значення.

Іншим ефективним текстовим індикатором адгерентної експресивності висловлювання мовця слугують вербальні та графічні позначення паравербально і невербально виражених емоцій мовця, які можуть функціонувати як окремо, так і комбінуючись. Наприклад:

'Everyone knows who you are,' she said, 'even here. Los Angeles, New York ... Silicon Valley, for sure ... Tokyo ... where else? Paris? London? Rome? It's a pretty big picture' (4, p. 17).

Мовець-жінка в захваті від того, як успішно вибудував свій бізнес чоловік, якого вона кохає все своє життя і якого вона не бачила вже багато років. Радість від раптової зустрічі з ним і захоплення його успіхами так схвилювали жінку, що їй перехоплює подих, і її мовлення стає перервним (пунктуаційно позначено крапками). Саме перервність мовлення жінки і є текстовим сигналом адгерентної експресивності висловлювання.

У наведеній нижче комунікативній ситуації спостерігаємо комбіновану текстову індикацію адгерентної експресивності висловлювання мовця, здійснену за допомогою вербального позначення паравербального (інтонаційного) і невербального (проксемічного й такесичного) засобів вираження емоцій мовця.

"Oh, Talut," she said, a catch in her voice, then she reached up and put her arms around his neck and pressed her cold cheek to his (2, p. 278).

Мовець-жінка щиро кохає адресата. Її коротке вокативне висловлювання (*Oh, Talut*) є адгерентно експресивним, хоча й не має у своєму складі жодного експресивного або емотивного слова. Текстовими індикаторами експресивності висловлювання мовця слугують вербальні позначення паравербального і невербальних засобів вираження її емоцій: фонація (*a catch in her voice*), проксеміка (зменшення дистанції до адресата: мовець упритул наблизилася до нього – *she reached up*) і такесика (мовець обійняла адресата – *put her arms around his neck* і притиснула свою щоку до щоки – *pressed her cold cheek to his*).

Тож експресивність як лінгвістичне явище не зводиться лише до семантики мовних одиниць. У комунікативному процесі вона може з'являтися як дійсний зміст висловлювання мовця за певних комунікативно-ситуативних умов. Адгерентна експресивність забезпечена тим смислом, зазвичай позитивно- або негативно-емотивним, що з'являється в ужитих лексичних одиницях за певних комунікативно-ситуативних умов і маркується сигналами присутності емоцій – їх описовими номінаціями та вербалізаційним або графічним позначенням різних паравербальних і невербальних способами їх вираження.

Висновки. Отже, поняття і термін «експресив» не тотожне поняттю і терміну «експресивність». Експресивом є втілений у висловлюванні МА, комунікативна мета якого – вираження позитивних або негативних емоцій мовця та здійснення мовцем відповідного емоційного комунікативного впливу на адресата. Говорячи про експресив, мають на увазі його інтенціональність, цілеспрямованість і конвенціональність. Це означає, що у фокусі уваги знаходиться мовець, який використовує експресив для досягнення своєї комунікативної мети. Поняття і термін «експресив» є прагмалінгвістичними. На відміну від експресива, поняття і термін «експресивність» є суто лінгвістичними. Говорячи про експресивність, мають на увазі не мовця, а вживані ним мовні одиниці, здатні до вирізнення на тлі нейтральних мовних одиниць. Такі одиниці можуть мати певну константно закріплену конотативну ознаку (емотивну, оцінну, образну, інтенсивну, стилістичну), яка й забезпечує їм експресивність – вирізнення на тлі інших, нейтральних одиниць, або такі одиниці можуть набувати експресивності за конкретних комунікативно-ситуативних умов, які активують їхній експресивний потенціал, наділяючи їх експресивною функцією. Тож експресивність може бути як інгерентною (контекстуально незалежною), так й адгерентною (контекстуально залежною). У межах конкретної комунікативної ситуації практично будь-яке висловлювання мовця може ставати адгерентно експресивним. Діагностувальними маркерами адгерентної експресивності слугують як описові номінації вираженої мовцем емоції, так і вербально або графічно позначені паравербальні й невербальні способи вираження емоцій. Усі вони функціонують як текстові індикатори адгерентної експресивності. **Перспективу** подальших досліджень обраного об'єкта аналізу вбачаємо в аналізі кореляції між експресивністю, емотивністю й оцінністю в різних типах дискурсу.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Н. Д. Арутюнова // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 58–72.

2. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
3. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева ; 2-е изд.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с. (Языкознание).
4. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов. – Винница : «Нова Книга», 2009. – 272 с.
5. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Прогрес, 1986. – 144 с.
6. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К. : Вища школа, 1984. – 167 с.
7. Шаховский В. И. Эмотивный компонент значения и методы его описания : уч. пособ. к спецкурсу / В. И. Шаховский. – Волгоград : Изд-во ВГПИ им. А. С. Серафимовича, 1983. – 94 с.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Auel J. M. The Mammoth Hunters / J. M. Auel. – Chicago : Bantam Books, 1986. – 724 p.
2. Auel J. M. The Plains of Passage / J. M. Auel. – Chicago : Bantam Books, 1991. – 868 p.
3. Steel D. Secrets / D. Steel. – N. Y. : Delacorte Press. – 1985. – 360 p.
4. Steel D. Lightning / D. Steel – Corgi Books, 1996. – 448 p.

Одержано редакцією 23.01.14

Прийнято до публікації 14.02.14

Аннотация. Веливченко В. О. Коммуникативное проявление экспрессивности и экспрессива в современном английском языке

Статья посвящена анализу коммуникативной реализации экспрессивности и экспрессива в современном английском языке. Объясняется разница между прагмалингвистическим явлением экспрессива и лингвистическим явлением экспрессивности. Экспрессив – это воплощенный в высказывании речевой акт, коммуникативной целью которого является выражение эмоций и оказание эмоционального коммуникативного воздействия на адресата. Основными свойствами экспрессива, как и любого другого типа речевого акта, являются интенциональность, целенаправленность и конвенциональность, что фокусирует на человеческом факторе – говорящем, который сознательно использует экспрессив для реализации собственной коммуникативной интенции. Экспрессивность – это одно из свойств языковой единицы, благодаря которому она способна выделяться на фоне других, нейтральных единиц. Такое свойство может быть как ингерентным, так и адгерентным. В первом случае экспрессивность константно закреплена в коннотативном компоненте языковой единицы. Во втором случае, языковая единица приобретает экспрессивность в конкретном коммуникативно-ситуативном контексте, который активизирует её экспрессивный потенциал. В коммуникативном процессе практически любое высказывание говорящего может получать адгерентную экспрессивность, что текстово маркируется описательной номинацией выраженной эмоции и/или вербальным либо графическим обозначением паравербальных и невербальных способов выражения эмоций.

Ключевые слова: экспрессив, речевой акт, высказывание говорящего, экспрессивность, ингерентная экспрессивность, адгерентная экспрессивность, коммуникативно-ситуативный контекст.

Summary. Velivchenko V. O. Communicative Manifestation of Expressiveness and Expressive in Modern English

This article considers communicative realization of expressiveness and expressive in modern English. It explains the difference between the pragmalinguistic phenomenon of expressive and the linguistic phenomenon of expressiveness. Expressive is a speech act embodied in the utterance, whose communicative purpose is to express emotions and to exert an emotional communicative impact on the addressee. The main characteristics of expressive, as of any other type of speech act, are communicative intention, communicative purpose, and conventionality, which focuses on human factor – the speaker who purposefully uses expressive in order to realize his/her communicative intention. Expressiveness is a property of a linguistic unit, due to which it stands out against the background of other, non-expressive units. Expressiveness can be inherent and adherent. In case it is inherent, expressiveness is constantly present in the connotative component of a linguistic unit. In case it is adherent, a linguistic unit acquires expressiveness in a definite communicative-situational context that activates its expressive potential. In communication, practically any utterance pronounced by the speaker can acquire adherent expressiveness. In such cases, expressiveness is identified by definite textual markers – a descriptive nomination of the expressed emotion or/and a verbal or graphic indication of its paraverbal and non-verbal expression.

Key words: expressive, speech act, speaker's utterance, expressiveness, inherent expressiveness, adherent expressiveness, communicative-situational context.